

Téma a formáját Zalán Tibor:
Fáradt kadenciák,
Kortárs, 2012.

„Pár szavas imél te hívtál Zalán
Üres a kérdés válaszra se vár”
(Zalán Tibor: *Fáradt kadenciák*)

A Zalán Tibor költészetével foglalkozó írások rendre a költőre jellemző folyamatos változásba kapaszkodva, vagy az akár egymással ellentétes poétikai megnyilvánulások furcsa linearitását kiemelve indulnak el, különösen akkor, amikor a szerző egy újabb kötetet lát napvilágot. És ez viszonylag gyakran bekövetkezik. Nemcsak az író-költő fáradhatatlan irodalmi csavargásai miatt, hanem mert a kortárs irodalom egyik legtermékenyebb szerzőjeként említhetjük Zalán Tibort, aki tavaly a Kortárs Könyvkiadó gondozásában jelentette meg verseit, a *Fáradt kadenciákat*.

A kötetet lapozgatva úgy látszik, hogy a bejáratott utat nem hagyta el a szerző, hiszen olyan szövegvilággal szembesülünk, amelyekkel eddig még nem találkoztunk a *hiteles formáért folyamatosan küzdő* „vándorköltő” lírai versformatárában. Ugyanakkor a *Fáradt kadenciák* mind témájában mind formailag Zalán korábbi versciklusaival mutat rokonságot: versformáiban egyrészt továbbra is a klasszikus magyar lírahagyományhoz kapcsolódik (például a többnyire felező tízszótagos páros rímelésű sorokkal), másrészt a *Dünnögés félhangokra* (2006) kötetből ismerős, négy-hat soros strófaból álló, hosszabb lélegzetű, mégis tördelt versegységekkel. Ráadásul az igényes szövegkiadás Kovács Péter grafikáival való összefűzése szintén többeszerre mutat külsőre mindenképpen megnyerő, finom ízlésű kötetmegjelenést.

A *kadenciának* mint zenei zárlatnak, a szólóhangszer kíséret nélküli szólomának címbe helyezése egyértelműen az írások halál-szenvedés témájának vagy hangulatának intenzitását artikulálják: „kötete a kín, a fájdalom, a gyötrelem, a magány meg a láz és a szenvedés enciklopédiája”, ahogy Jankovics József fogalmaz a könyv ajánlásában. Nem véletlenül, hiszen a tizenöt, számmal ellátott versfüzér a legtöbbször megformált elmúlás-tematikájában kapcsolódik össze: „még egy úttal tartozom a halálnak”, „mindegy mennyi ideje van hátra / fejét biccenti készül a halálra”, „fölem hajoltak ismét a holtak”. Retorikailag szintén az ehhez a témához klasszikusan kapcsolódó képtársítások: az ágy, a harang, hold,

menny, éj, temető, föld, vér válnak alapvető képi elemeivé a verseknek. A lírai megszólalás alap helyzete legtöbbször valamilyen pasztikus vízszintes pozícióban ragadható meg: „ha üres ágyon árnyékok nyúlnak”, „vonatok járnak életem fölötte”, „alig hallani / ahogy párnába lehelel a szót”, az élettelen vagy eszméletlen, alvó, az eget néző, fekvő alak, néha félig tudatos, akár részeg állapotban. „Leszámolt minden / Amivel meg nem az már múlhatatlan”, mégis kiábrándultságnak és csalódottságnak ad hangot. Ahogy az lenni szokott, főleg, ha a költő számos strófájában megidézi (idézetlenül) Adyt, József Attilát, Babitsot vagy Baudelaire-t.

Igen. Csakhogy vannak olyan jellemzői is a kötetnek, amelyek nem engedik hátradőlni az olvasóját belemerülve a hajhullás, csillagnézés, vérző sebek szívbemarkolóan lüktető, eleven tapasztalatának elfogadásába: hogy természetesen, mind meghalunk. Kezdve azzal, hogy a belemerülés is eleve lüktetően fájdalmasnak bizonyul, ugyanis a számokkal ellátott rövid versekből álló hosszabb kompozíciók darabjai egyáltalán nem kapcsolódnak egymáshoz szervesen. Az első strófa, ami az utolsóban fordítottan jelenik meg, ugyan keretezi a részeket, de a csillaggal elválasztott strófák mind-mind külön lélegzetet vesznek: sokszor egészen különböző hangnemet, képeket használva, egészen különböző beszédpozíciókból. Arról nem is beszélve, hogy gyakran előfordul, hogy egy verscsoportban egymásnak teljesen ellentmondó tartalmak kerülnek egymás mellé, amennyiben a vers képeinek logikáját átfogón vizsgáljuk. Az álom, ébredés, alkonyat, alvás vagy épp álmatlanság visszakövethetően kuszán jelennek meg egymás után. Mondhatjuk, hogy a szenvedés, a halál közelsége felborítja a logika törvényeit, pont ez teremti meg a kitárulkozás lehetőségét.

Csakhogy ne felejtkezzünk meg arról, hogy a *kadencia* szó az előbb említett jelentésrétegen túl egyrészt a rím régies elnevezése, másrészt a bölcs, ritmusos, tréfás mondást is jelenti, amihez a kötet strófáinak versformája teljesen illik. A páros rímek alkalmazása viszont itt-ott szinte rímkényszert is előidézi („Lennie kell még valahol ország / lennie kell ha valahol ott vár), és néha félrímekben vagy

kancsalrímekben is testet ölt („Mellé ülnék, de nincs már ott helyem / Idegen párnákon zuhog hajam”), ami egyszerűen megtöri a komoly, végső számadást végző kötet koncepcióját, és sok esetben önmaga paródiájává válik. Hogy lehet kacskari-mekkel készülni a halálra? Vagy épp ez lenne a lényeg? A 14. részben ezt olvashatjuk: „Egy kis írónia azért ráférne / ezekre a versekre Éh s a bére”, tehát ezek önironikus versek lennének? A formával való küzdelem egy önfelszámoló formában találja meg az önfelszámolás lelki aktusának kimondhatóságát? Az 5. rész egyik strófája érdekesen egészítheti ki ezt a feltételezést: „Lassan épül vissza az életbe / sokáig volt a múlt tetszhalottja / Kenotáfiumát pipacs jelöli / nem fordul hátra de látja ami / mögötte maradt temetetlenül”. Tehát Zalán Tibor kötetnyi sírverse mind üres sírra íródott volna? A saját elmúlás csak mintegy gondolati játékként jelenne meg? Ez mindenképp egy izgalmas olvasata lehetne a kötetnek, de legfőképp az lenne az érdeme, hogy felmenti az említett kritikai észrevételek érvényessége alól, sőt tudatos költő koncepcióként tárhatná fel azt.

Amikor újra és újra kezünkbe vesszük a *Fáradt kadenciákat*, rögtön elvetjük ezt az előbbi értelmezési lehetőséget, hiszen Kovács Péter grafikái olyan erővel csapnak arcul a maguk elemi, csupasz valóságukban, az emberi szenvedés olyan mértékének megjelenítésében, ahol az emberalak megszűnik ember formájúnak lenni, ahol itt-ott szinte már a krisztusi passióstációkra enged asszociálni egy-egy kompozíciós megoldás. Nem, a képekben semmi ironia, semmi tetszhalottság nincs. A versszövegeket pedig nem kezelhetjük külön a kötetben velük szervesen összeolvadó képi világgal.

Az irodalom régóta tekergő sokféleségét látva azért mégiscsak az a tapasztalatunk, hogy a téma végül megtalálja a formát. A formát évtizedeken át talán csak az keresi, akinek nincs is igazán témája. Lehet önmagában a kimondás lehetőségeit keresni kimondandó nélkül? A *Fáradt kadenciák*, úgy tűnik, egy újabb állomás Zalán Tibor vándorlásának kanyargós útján, talán csak ő tudja, milyen irányba. A kötetet olvasva nem kevésbé vagyunk zavarban, mint amikor a szerző műveinek meglepően hosszú, sokfelé ágazó listáját látjuk. „Pár szavas ímél te hív-tál Zalán / üres a kérdés válaszra se vár”.

Gunda-Szabó Dóra

Milyen színű az angyalok vére?

Markó Béla: Boldog Sziszüphosz, Bookart Kiadó, Csíkszereda, 2012.

Markó Béla két költői műfaj, a szonett és a haiku biztos kezű mestere. A szonett jellegzetesen európai műfaj, szemben a japán haikuval, éppen ezért elgondolkodtató jelenség utóbbi térhódítása világszerte, így nálunk is. Szonettet bár írnak a költők, de korántsem olyan buzgalommal és mennyiségben, mint haikut. Ma már a haikuköltők külön kasztjáról beszélhetünk, s megszületett az ún. nyugati, azaz szabad haiku, vagy haikuszerű vers, ami azt jelenti, bármely pársoros költeményre rá lehet fogni, hogy haiku. (Egy a közelmúltban megjelent haikuantológiába beavaglottak például Pilinszky János *Négysorosát* is.) Jómagam túlzásnak érzem ennyire elmosni a különböző költői műfajok közötti határokat: egy időben például divat volt rímtelen szonettet írni. Markó Béla szerencsére nem hódol be ezeknek a divatoknak; akár szonettet ír, akár haikut, szigorúan betartja a műfaji szabályokat. (A haiku különben lehet egy szótaggal kevesebb, vagy több – én személy szerint ennek sem vagyok híve.) Természetesen nem a szótagszámon múlik egy vers, így a haiku minőségesem. De egy szabályosan megírt haikuciklusnak, vagy kötetnek tagadhatatlan sodrása van. Nem lehet letenni, míg az utolsó háromsorosig nem értünk. S akkor elkezdjük előlről, mivel addig jóformán csak a ritmusra figyeltünk, az vitt magával minket. Így van ez Markó Béla *Boldog Sziszüphosz* című haikukötetével is. A könyv négy ciklusra tagolódik, úgymint: *Feladat*, *Ámulat*, *Lassítás*, *Megérkezés*. Már a cikluscímek is valami-féle állapotrajzot mutatnak. Mert mi a feladat? Azon kívül, hogy, mint azt az első ciklus címadó verséből megtudjuk: „tavasztól őszi / egy láthatatlan formát / teletölteni” (*Feladat*) az ámulás, a rácsodálkozás. Ilyenkor lassítunk. S a szemlélődés által szépen lassan megérkezünk. Hová? „...a végtelenség nem feltétlenül kifelé érzékelhető, ha befelé haladunk, a kicsinység felé, ez ugyanúgy felkínálhatja nekünk a teljességet.” Maga a költő vallja ezt a Bárka 2012/3. számában napvilágot látott interjújában, amit Elek